military formations, was accomplished with account of criminalization's grounds and taking into consideration its general principles. Along with this, while criminalizing the obstruction of the legal activity of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, the legislator did not observe the principle of criminalization as deficiency of lacunae in the law and redundancy of proscription (the economy of criminal legal repression) in full. Thus, the excessively broad language of the notion «legal activity» is proposedin the disposition of the article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine. In view of the aforesaid, the author proposes to change the regulation's disposition mentioned above onto «the legal activity of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, connected with protection of national security of Ukraine».

Key words: *criminalization, obstructing, legal activity, Armed Forces of Ukraine.*

Стаття надійшла 29 січня 2016 р.

УДК 343.21

Г. З. Яремко

АСОЦІАЦІЯ НОРМ ПРО ВБИВСТВО В УГОЛОВНОМУ КОДЕКСІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Досліджено систему норм (асоціацію норм) про різні склади вбивства в статтях Уголовного кодексу Російської Федерації, здійснено порівняння із кримінальним законом України. Проаналізовано санкції норм про різні склади вбивства. Як результат – висновок про доцільність виокремлення таких норм, наявність системних зв'язків між ними. Запропоновано у кримінальному законі окремо (у вигляді таблиці чи відсилок) викласти статті, що передбачають норми про різні склади одного злочину (асоціації норм). Це полегшить вибір норми, що підлягає застосуванню.

Ключові слова: *асоціація норм, вбивство, диференціація кримінальної відповідальності.*

Постановка проблеми. Ознакою сучасного права є спеціалізація, «розподіл праці» між нормами. У кримінальному праві такі процеси виявляються, зокрема, диференціацією кримінальної відповідальності за різні склади одного злочину, яка є об'єктивно необхідною. Однак надмірне дрібнення норм загрожує тим, що окремі правовідносини невиправдано залишаться поза правовою охороною. Ускладнюється і вибір необхідної норми. А також такий процес здійснюється значною мірою наосліп – науково та соціально необґрунтовано.

А тому, як результат, справедливо резюмує А. В. Іванчин (щодо російського кримінального законодавства) суперечності, безсистемність, неповнота та інші дефекти кримінально-правового регулювання стали «візитною карточкою» сучасного правотворця [6, с. 4]. Доводиться, на жаль, констатувати, що в українського правотворця «візитка» та ж, що й у російського.

Стан дослідження. Питання кримінальної відповідальності за посягання на життя належать до тих, які, мабуть, завжди привертали увагу дослідників. Так, науковці практично одноголосно вказують на розпорошеність норм про злочини, об'єктом яких є життя людини, у різних складових кримінального закону [5, с. 58; 8, с. 170–171]. Попри це, наукові доробки, на жаль, не завжди характеризуються єдністю, а, врешті, повнотою, наскрізністю поглядів на систему (асоціацію) норм про вбивство. Не висвітлюються також питання встановлення співвідношень між такими нормами. Аналіз же кримінального законодавства Російської Федерації на предмет системних зв'язків між нормами про вбивство в українській кримінально-правовій доктрині самостійно не здійснювався.

Мета статті – встановити систему норм про різні склади одного злочину, виокремлених за ступенем суспільної небезпеки в Уголовному кодексі Російської Федерації, визначити логічні зв'язки між такими нормами, що є передумовою правильної кваліфікації, а також порівняти таку систему норм із системою норм про вбивство у Кримінальному кодексі України.

Виклад основних положень. У теорії права систему кримінально-правових норм про різні склади одного і того ж злочину, які пов'язані із різним ступенем суспільної небезпеки діяння, номінують *асоціацією норм* [1; 2]. Тобто – це системи заборонних норм, елементами якої є функціонально пов'язані між собою генеральна (основна) та одна чи декілька варіантних щодо неї норм, або ж декілька варіантних норм, що цілісно забезпечують диференційовану охорону спільного безпосереднього (основного чи додаткового у складі складного) об'єкта від посягань, які характеризуються спільними визначальними ознаками, залежно від ступеня їх суспільної небезпеки [11; 12; 13].

Так, у кримінально-правовій літературі зазначено, що вбивство як винне заподіяння смерті єдине, але склади злочинів різні [10, с. 63]. Як уже зазначалося, науковці практично одноголосно вказують на розпорошеність норм про злочини, об'єктом яких є життя людини, у різних складових кримінального закону [5, с. 58; 8, с. 170–171]. Вочевидь, йдеться про асоціацію норм про вбивство, хоча науковці не послуговуються таким термінологічним апаратом.

В Уголовном кодексі Російської Федерації (далі – УК РФ) також є низка норм про різні варіанти умисного позбавлення життя іншої людини. А тому необхідно уяснити, які ознаки складів злочинів про вбивство є обов'язковими, визначальними для того, щоб їх можна було віднести в одну асоціацію. Тобто, що свідчить про єдине ядро; те, що норми передбачають різні склади одного злочину. Генеральною (основною) нормою про вбивство, яка передбачає мінімальну кількість необхідних конститутивних ознак, є норма, закріплена у ч. 1 ст. 105 УК РФ. Так, вказується на вбивство, тобто умисне заподіяння смерті іншій людині. Отож, до обов'язкових об'єктивних ознак убивства належать: єдиний спільний безпосередній об'єкт – суспільні відносини щодо забезпечення життя людини; потерпілий; суспільно небезпечне діяння, яке полягає у заподіянні смерті іншій людині; суспільно небезпечний наслідок у вигляді настання смерті та причинний зв'язок між ними. До обов'язкових суб'єктивних ознак належить вина у формі умислу. Аналогічну низку обов'язкових ознак убивства свого часу наводив С. В. Бородін [3, с. 214]. І саме симбіоз таких ознак свідчить, що відбулося вбивство. Інші ж ознаки складів злочинів є варіантними, за допомогою них здійснюється диференціація кримінальної відповідальності за вбивство. Такі варіантні норми спрямовані на регулювання правовідносин відповідно до генеральної (основної) норми (ч. 1 ст. 105 УК РФ) за різних варіантах конкретних обставин; спрямовані на більш конкретизоване, казуальне регулювання правовідносин порівняно із генеральною нормою. Однак необхідно пам'ятати про відносний характер визнання норм генеральною (основною) чи варіантною.

Наприклад, норма про вбивство особи або його близьких у зв'язку зі здійсненням такою особою службової діяльності або виконанням громадського обов'язку (п. «б» ч. 2 ст. 105 УК РФ) є варіантною щодо норми про вбивство, закріпленої у ч. 1 ст. 105 УК РФ. Проте одночасно ця норма є генеральною (основною) щодо норми, приміром, про посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 277 УК РФ). Визначальним є те, що такі норми залишаються елементами (частинами) цілого – асоціації норм про вбивство.

Отож, у УК РФ можна виокремити такі групи норм про різні склади вбивства. По-перше, склади злочинів про вбивство, в яких життя особи є основним безпосереднім об'єктом (передбачені Главою 16 УК РФ):

– простий склад убивства (ч. 1 ст. 105);
– кваліфіковані склади вбивства (ч. 2 ст. 105);
– вбивство матір'ю новонародженої дитини (ст. 106);

– вбивство, вчинене в стані афекту (ст. 107);

– вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони чи при перевищенні мір, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин (ст. 108).

Другою умовно виокремленою групою норм, що передбачають склади злочинів про вбивство, є ті, в яких життя особи є додатковим безпосереднім об'єктом у складі комплексного об'єкта (передбачені іншими, крім Глави 16, складовими УК РФ). Йдеться про:

– посягання на життя державного або громадського діяча (ст. 277) – Глава 29 «Злочини проти основ конституційного ладу і безпеки держави»;

– посягання на життя особи, що здійснює правосуддя чи попереднє розслідування (ст. 295) – Глава 31 «Злочини проти правосуддя»;

– посягання на життя співробітника правоохоронного органу (ст. 317) – Глава 32 «Злочини проти порядку управління»

– геноцид шляхом убивства членів національної, етнічної, расової чи релігійної групи (ст. 357) – Глава 34 «Злочини проти миру та безпеки людства».

У перелічених варіантних нормах суспільні відносини щодо забезпечення життя є додатковим безпосереднім об'єктом у складі складного об'єкта. Складність (комплексність) об'єкта зумовлена соціальною роллю особи, на життя якої спрямоване посягання, наприклад: державного чи громадського діяча; особи, що здійснює правосуддя чи попереднє розслідування, працівника правоохоронного органу, члена національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Адже у таких випадках, як зазначає В. К. Глістін, соціальна значущість відносин, носієм яких є особа, її соціальні функції, а не людина сама по собі, визначають сутність суспільно небезпечного посягання як об'єктивного критерію систематизації норм у кримінальному законі, як мірила об'єктивної небезпечності посягання [4, с. 37].

Окрім того, слід виокремити групу норм про складені злочини, де норма про вбивство є складовою. Тобто йдеться про так звану враховану законодавцем сукупність злочинів, елементом якої є, зокрема, вбивство:

– поєднане з викраденням людини (п. «в» ч. 2 ст. 105);

– поєднане з розбоєм, здирством або бандитизмом (п. «з» ч. 2 ст. 105);

– поєднане із зґвалтуванням або насильницькими діями сексуального характеру (п. «к» ч. 2 ст. 105);

– терористичний акт, що потягнув умисне заподіяння смерті людині (п. «б» ч. 3 ст. 205);

– диверсія, що потягнула умисне заподіяння смерті людині (ч. 1 ст. 281).

Отож, асоціацію норм про вбивство в УК РФ становлять норми, закріплені в ст.ст. 105, 106, 107, 108, п. «б» ч. 3 ст. 205, ст. 277, ч. 1 ст. 281, ст.ст. 295, 317, 357.

Щодо обґрунтованості їх виокремлення, то мірилом такого є санкції відповідних норм, що відображені у таблиці.

Таблиця

Система норм про вбивство

Покарання, передбачені санкцією генеральної норми про вбивство, УК РФ	Покарання, передбачені санкцією варіантної норми про вбивство, УК РФ
Ч. 1 ст. 105: вбивство, тобто умисне заподіяння смерті іншій людині, карається позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років з обмеженням волі на строк до двох років або без такого.	**Ч. 2 ст. 105:** карається позбавленням волі на строк від восьми до двадцяти років з обмеженням волі на строк від одного року до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.
	Ст. 107: вбивство, вчинене в стані афекту, карається виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або примусовими роботами на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.
	Ч. 1 ст. 108: вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, карається виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або примусовими роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.
	Ч. 2 ст. 108: вбивство, вчинене при перевищенні заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин, – карається обмеженням волі на строк до трьох років, або примусовими роботами на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

П. «а» ч. 2 ст. 105: вбивство двох або більше осіб, карається позбавленням волі на строк від восьми до двадцяти років з обмеженням волі на строк від одного року до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.	**Ч. 2 ст. 107**: вбивство двох або більше осіб, вчинене в стані афекту, карається примусовими роботами на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.
	Ст. 357: геноцид, – карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років з обмеженням волі на строк до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.
П. «б» ч. 2 ст. 105: вбивство особи або його близьких у зв'язку зі здійсненням цією особою службової діяльності або виконанням громадського обов'язку, – карається позбавленням волі на строк від восьми до двадцяти років з обмеженням волі на строк від одного року до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.	**Ст. 277:** посягання на життя державного чи громадського діяча, – карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років з обмеженням волі на строк до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.
	Ст. 295: посягання на життя особи, що здійснює правосуддя чи попереднє розслідування, карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років з обмеженням волі на строк до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.
	Ст. 317: посягання на життя працівника правоохоронного органу, – карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до двадцяти років з обмеженням волі на строк до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.
П. «в» ч. 2 ст. 105: убивство малолітньої або іншої особи, що свідомо для винного перебуває в безпорадному стані, карається позбавленням волі на строк від восьми до двадцяти років з обмеженням волі на строк від одного року до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.	**Ст. 106:** вбивство матір'ю новонародженої дитини, – карається обмеженням волі на строк від двох до чотирьох років, або примусовими роботами на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

П. «е» ч. 2 ст. 105: вбивство, скоєне загальнонебезпечним способом, карається позбавленням волі на строк від восьми до двадцяти років з обмеженням волі на строк від одного року до двох років, або довічним позбавленням волі, або стратою.	**П. «б» ч. 3 ст. 205**: терористичний акт, що спричинив умисне заподіяння смерті людині, карається позбавленням волі на строк від п'ятнадцяти до двадцяти років з обмеженням волі на строк від одного року до двох років або довічним позбавленням волі.
	Ч. 3 ст. 281: диверсія, що спричинила умисне заподіяння смерті людині, карається позбавленням волі на строк від п'ятнадцяти до двадцяти років або довічним позбавленням волі.

Зрозуміло, що, диференціюючи відповідальність за вбивство, законодавець має на меті посилити або ж послабити відповідальність. Так, загальновідомо, привілейованими складами вбивства є передбачені ст.ст. 106, 107, 108 УК РФ. Інші ж норми про вбивство, виділені за варіантними ознаками, які мали б підвищувати ступінь суспільної небезпеки такого вбивства. Проте це не завжди так. Покарання за терористичний акт, що потягнув умисне заподіяння смерті людині (п. «б» ч. 3 ст. 205 УК РФ) та диверсію, що потягнула аналогічні наслідки (ч. 3 ст. 281 УК РФ) менші, аніж за вбивство, вчинене загальнонебезпечним способом (п. «е» ч. 2 ст. 105 УК РФ): не передбачено смертної кари як одного із альтернативних покарань. Хоча, терористичний акт та диверсія також, зазвичай, учиняються загальнонебезпечним способом (зокрема шляхом вибуху, підпалу). Отож, обґрунтованість виокремлення вбивства у складі терористичного акту чи диверсії видається сумнівною. Принаймні за існуючих санкцій норм. Щоправда, 19 листопада 2009 року Коституційний Суд РФ ухвалив рішення, відповідно до якого суди РФ більше не можуть виносити смертні вироки. Проте в санкціях окремих норм залишились вказівки на смертну кару, що, без сумніву, опосередковано є вираженням законодавчої оцінки суспільної небезпеки посягання. Такий факт лише засвідчує, що законодавцю також характерно помилятися. Тому до будь-якої системи права, як і до закону, дослідник не повинен підходити із благоволінням, вважаючи його досконалим і не допускаючи критичної оцінки [7, с. 6].

Задля справедливості слід зазначити, що у кримінальному законі України ситуація щодо обґрунтованості виокремлення норм про різні склади вбивства не ліпша [11; 13]. Це лише є додатковим аргументом на користь того, що питання асоціацій норм, що передбачають різні склади одного злочину, потребує ґрунтовного вивчення та має

значні резерви. Зважаючи на злободенність проблеми, В. О. Навроцький пропонує такі можливі шляхи вирішення у законодавстві питань, пов'язаних із конкуренцією норм про різні склади одного злочину [9, с. 245].

По-перше, це перехресні та односторонні відсилки до інших статей кримінального закону (наприклад, у кінці статей, що передбачають загальні норми, вказувати: «Якщо за це діяння не настає відповідальність за ст. … цього Кодексу»; наприкінці статей, що передбачають спеціальні норми, вказувати: «За діяння, не передбачені цією нормою, відповідальність настає за ст. … цього Кодексу»). По-друге, це пропозиція автора викласти співвідношення загальних і спеціальних норм у таблиці, одна колонка яких міститиме загальні норми, інша – співвідносні з нею спеціальні норми.

Висновки. Видається, що російському законодавцю (як і українському) слід прислухатися до таких порад. Звичайно, спершу формування таких перехресних відсилок чи таблиць, які б відображали норми про різні склади одного злочину (асоціації кримінально-правових норм), повинно бути клопотом «ковалів» кримінально-правової науки. І лише після того, як асоціації норм будуть ретельно опрацьовані, відповідні пропозиції про зміни кримінального закону можуть стати предметом розгляду в законодавчому органі. Загалом немає сумнівів, що виявлення існуючих в УК РФ асоціацій норм про різні склади одного злочину здатне забезпечити системність під час вибору необхідної норми. Це, своєю чергою, є запорукою законності притягнення до кримінальної відповідальності.

1. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2-х томах / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1982. – Т. II. – 360 с.

2. Алексеев С. С. Структура советского права / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1975. – 264 с.

3. Бородин С. В. Квалификация преступлений против жизни / С. В. Бородин. – М.: Юридическая литература, 1977. – 240 с.

4. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений) / В. К. Глистин. – Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1979. – 128 с.

5. Горелик И. И. Квалификация преступлений опасных для жизни и здоровья / И. И. Горелик. – Минск: Вышэйшая школа, 1973. – 320 с.

6. Иванчин А. В. Законодательная техника и ее роль в российском уголовном праве / А. В. Иванчин. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 208 с.

7. Ковалев М. И. Понятие преступления в советском уголовном праве / М. И. Ковалев. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1987. – 208 с.

8. Кудрявцев В. Н. Теоретические основы квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1963. – 324 с.

9. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. – К.: Атіка, 1999. – 464 с.

10. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления / А. Н. Трайнин. – М.: Госюриздат, 1957. – 364 с.

11. Яремко Г. З. Асоціації норм про вбивство в кримінальному законі України: законодавча доцільність чи недолугість? / Г. З. Яремко // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-3/12ygzdcn.pdf.

12. Яремко Г. З. Ассоциации уголовно-правовых норм как результат дифференциации уголовной ответственности / Г. З. Яремко // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции: сборник научных трудов / редкол. В. М. Хомич и др.: Научно-практический центр проблем укрепления законности и правопорядка Генеральной прокуратуры Республика Беларусь. – Минск: БГУФК, 2011. – Вып. 4. – С. 160–166.

13. Яремко Г. З. Норми sui generis про незакінчене вбивство у кримінальному законі України / Г. З. Яремко // Форум права. – 2012. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12jgzkzu.pdf.

Яремко Г. З. Ассоциация норм об убийстве в Уголовному кодексе Российской Федерации

Исследуется система норм (ассоциация норм) про разные составы убийства в статьях Уголовного кодекса Российской Федерации, осуществляется сравнение с уголовным законом Украины. Анализируются санкции норм о различных составах убийства.

Как результат – вывод о целесообразности выделения таких норм, наличие системных связей между ними. Предлагается в уголовном законе отдельно (в виде таблицы или отсылок) выложить статьи, которые предусматривают нормы о разных составах одного преступления (ассоциации норм). Это облегчит выбор нормы, подлежащей применению.

Ключевые слова: *ассоциация норм, убийство, дифференциация уголовной ответственности.*

Yaremko H. Z. Association of Norms on Murderin the Criminal Code of the Russian Federation

Criminal responsibility differentiation for different elementsof crimeis objective lynecessary. As the result, there isa system of norm sondifferent crime elements.

In Theory of Law, thesystemof criminal normsondifferent elementsof the samecrime,associatedwitha different public danger degree of theact, is called the Association of Norms. The present article analyses the system of norms ondifferent componentsof a murderin articlesof the Criminal Code of the Russian Federation.

The following groups of norms on different murder components can be specifiedin the Criminal Law of the Russian Federation. The first group is made upof norms on theelements of crimes of a murder, in which a person's life is the main direct object (Chapter 16 of the Criminal Code of the Russian Federation). The second group is formed of norms, which provide for elements of crimes of a murder, in which the life of a person is an additional direct object within the framework of the complex object (provided for by structural parts of the Criminal Code of the Russian Federation, other than Chapter 16). The third group arethe norms on divisible crimes. Thenorm on murder is a component thereof. This meansthe totality of crimes considered by the legislator, the element of which is, in particular, a murder.

The article containsa table. It reflectsthe normson a murderandshows theirsanctions. The conclusion has been made based on the analysis of the sanctions that the legislator does not always reasonablyidentify variantnorms.

The studysupportsthe idea of presenting the associations of the normsin the following way

1) to usecross and one way references to other articles of the Criminal Law;

2) to show the ratioof general andspecial normsin a table. Onecolumnof the tableshould contain thegeneral norms, and the other one should contain special norms.

Implementation ofthis suggestionwill facilitate theselection ofnormsto be applied.

In general,it has been concluded thatthe approachof the legislatoris often notbalanced. As a result,this generates difficultiesin practical application.

Key wods: *Association of Norms, a murder, criminal responsibility differentiation.*

Стаття надійшла 19 лютого 2016 р.

УДК 343.35

І. М. Ясінь

ПРЕДМЕТ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 368[2] КК УКРАЇНИ

Досліджено предмет складу незаконного збагачення шляхом аналізу змісту та обсягу цього поняття. На основі аналізу правових положень національного та міжнародного законодавства надано тлумачення поняття «активи» у складі злочину «Незаконне збагачення», вказано на можливі проблеми у правозастосуванні. У процесі дослідження надано конкретні пропозиції щодо внесення змін у диспозицію ст. 368[2] КК України в частині її предмета.

Ключові слова: *предмет складу злочину, ознаки предмета, активи, грошові кошти, майно, доходи.*